

A legrégibb községi népkönyvtár a XI. kerületé s 1865-ben vetették meg alapját; 1878-ban már 11 ú. n. bibliothèque de mairie volt, összesen 32.237 kötetel, 1906-ban pedig 82 együttesen 475.346 kötetel. A látogatók száma 1906-ban 1,549.713-at tett ki. Tizennégyezernél több látogatója volt 57 könyvtárnak; a legtöbben, 41.731-en fordultak meg a XIV. kerület mairiején elhelyezett könyvtárban. A kikölcsönzések száma nyolczban haladta meg a 30.000 kötetet, 25-ben pedig a 20.000-et.

A kötetet pontos tárgy- és névmutató rekeszti be, mely néhány pillanat alatt útbaigazítja a használókat.

Bevezetése néhány találó vonással jellemzi a könyvtárügy fejlődését a francia metropolisban. *Dr. Gulyás Pál.*

Stauber, Richard, *Die Schedelsche Bibliothek. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbreitung der italienischen Renaissance, des deutschen Humanismus und der medizinischen Literatur. Herausgegeben v. Otto Hartwig.* (Hermann Grauert: Studien und Darstellungen aus dem Gebiete der Geschichte. VI. 2—3.) Freiburg i. Br. 1908. Herder (ny. C. A. Wagner) 8-r. XVI. 277 l. Ára 8 M.

A férfikor küszöbén, 28 éves korában elhunyt szerző e munkájában a reneszánsz korszak egyik legjelentősebb kézirat-és könyvgyűjteményét teszi vizsgálat tárgyává. Szerző nemcsak a könyvtár nagynevű megalapítójának, Hartmann Schedel (1440—1514) nürnbergi orvosnak életére s tudományos jelentőségére derít új fényt, hanem a könyvtár kialakulásának s a birtokos halála utáni sorsának történetét is pontosabban, ha nem is véglegesnek mondható formában foglalja össze.

Együttal azt is kimutatja, hogy a Schedel-féle gyűjteményt a müncheni königliche Hof- und Staatsbibliothek megalapítója V. Albrecht herceg (1550—1570) nem — miként eddig hittük — közvetlenül H. Schedel örököseitől szerezte meg, hanem mint a Fugger-könyvtár tartozékát. A Fuggerek birtokába Hans Jakob Fugger útján került a könyvtár, a ki 1551-ben vásárolta meg 500 forinton Hartmann gyűjteményét egyik unokájától, Melchiortól. Valószínű, hogy a könyvtár már ez időben sem volt érintetlen; az örökösök 1514-től 1552-ig szorultságukban hihetőleg többször is megdézsmálták a gyűjteményt, a mint ezt több, jóval később, közvetett úton a müncheni udvari könyvtárba került kötet igazolja.

A könyvgyűjtés a Schedel-családban szinte tradícióvá vált. Már Hermann Schedel (szül. 1411.), Hartmann unokabátyja s nem mint eddig hittük nagybátyja, kitünt bibliofil hajlamaival. Hermann szintén orvos volt, a ki Lipszéban és Padovában

tanulta ki mesterségét, a negyvenes évek közepén Brandenburgba ment, mint II. Frigyes választófejedelem udvari orvosa, de 1452/53-ban már ismét visszatért szülővárosába, Nürnbergbe, majd többszöri hivatalváltoztatás után 1456-ban Augsburgban lesz városi orvos s hogy itt egész 1767-ig kitartotta, az nem annyira fényes praxisának, mint az öreg polgármester, Sigismund Gossenbrot körül kialakult humanista körnek tulajdonítható. A mondott év juniusában ismét visszatért szülővárosába, a hol övéi igen szívesen fogadták s a hol, egy évi ingolstadti tartózkodását nem tekintve, egész élete végéig (1483) kitartott. Míg augsburgi tartózkodása alatt a humanista törekvések foglalták el legfőbb idejét, a Nürnbergben töltött másfél évtized — receptkönyvei tanúsága szerint — elsősorban orvosi munkásságban telt el. Jobbára sajátkezűleg készített kéziratokból álló könyvtárát végrendeletileg részben különböző rendházaknak s magánosoknak, részben pedig nála is nagyobb könyvgyűjtő unokaöccsének, Hartmannak hagyományozta.

Hartmann, mint lipcei egyetemi hallgató kezdte meg a könyvgyűjtést, alig 16 éves korában, Alanus ab Insulis eziszterczita szerzetes «Parabolae metricae» cz. művének lemásolásával. Huszonhárom éves korában, miként bátyja, ő is Padovába megy, magát az orvosi tudományokban kiképezni. De az orvosi ismeretek mellett a humanista tudományokkal is szívesen foglalkozott s nemcsak olaszul, de görögül is tanult. Itáliai tartózkodása alatt fejlődött ki benne teljesen rajongó szeretete a tudományok, művészetek iránt, mely azóta egy pillanatra sem lankadt. A hol csak megfordult, mindenütt szorgalmasan másolatott a magánosok és szerzetek könyvtári anyagából, sőt élete vége felé nyomtatott könyveket is szívesen beszerzett.

Könyvtáráról 1481 körül készítette az első katalogust. Nem kevesebb mint 481 művet sorol föl ebben a jegyzékben. Az azóta felgyűlemllett anyagot 1507 körül foglalta jegyzékbe. A pótlék 142 műre terjed s kevés kivétellel ugyanoly szakesoportosításban adja a címeket, mint a főjegyzék.

E szakesoportok — a főjegyzék szerint — a következők: Libri grammaticales in utraque liugua. — De logica libri. — Libri rhetorice. — Libri astronomie, astrologie et mathematici. — In philosophia libri. In naturali. — In morali philosophia. — In arte humanitatis libri. — Poete et oratores. — Historici greci. — Latini veteres. — Moderniores historici. — Cosmographi et geographi. — Libri medicinales et ad sacram medicinam utiles. — In Cýrurgia. — Iterum libri medicinales. — Libri iuris. — Sacri codices historie sancte theologice veritatis. — Libri qui non subsunt ordini premissis. Orationalia. — Libri a paucis legendi. — Libri naturales et mathe-

matici. — Libri alchimie et distillationum. — Libri usuales de liberaria inferiori. — Libri vulgares: in lingua theotonica.

Stauber e jegyzék alapján igyekezett megállapítani, hogy mi van még meg a könyvtár anyagából, a mi tekintettel arra, hogy Schedel igen tökéletlenül, gyakran a szerző megnevezése nélkül, adta vissza a címeket, nem volt épen könnyű feladat. A munkát még az is megnehezítette, hogy a kolligátumok tetemes részét még a mult század közepe táján szétszedték. Innen van, hogy habár igen sok mű nem volt már megállapítható, a jegyzék s a meglevő művek számszerű adatai lényegileg nem különböznek egymástól.

A kötetek származását a következő kritériumok alapján lehet megállapítani: 1. eredeti kötésükben lévő daraboknál az előtáblán rendesen olvasható: «Liber doctoris Hartmanni Schedel Nurembergensis»; 2. oly műveknél, melyek átkötettek a vörös tintával irt lapszámozás, vagy ennek híjján igen gyakran a Schedel-család czimere (szerecsenfő) igazította útba.

Az ekként megállapított gyűjtemény alapján Schedelt a szerző a következőkép jellemzi: «Bibliofilünk könyveinek, kéziratainak tömegéből kiderül, hogy épen nem volt termékeny elme, de rendkívül sokoldalú tudós. Schedel sohasem dolgozta föl az összegyűjtött irodalmat; hiszen — a mit kiváltkép sajnosan nélkülözünk — alig találkozunk bíráló ítéletével. Ezzel szemben az egész irodalmi hegy példátlan szorgalommal és sokszor csodálatraméltó találékonysággal van összehordva. — Hogy könyvtárában az orvosi szak, mint hivatásának területe, jól van képviselve, azt nem kell csodálnunk. Azonban a theologiai, nemkülönbben a történeti, földrajzi és természettudományi irodalom is gazdagon van képviselve. De gyűjteménye elrendezéséből legjobban humanista törekvéseit ismerhetjük föl. Nemcsak a klasszikusoknak, hanem a római íróknak általában nagy a becsületük Schedel előtt, az archaikus kortól kezdve, föl az egyházatyáig és egyházi írókig... A korábbi századok termékei mellett főleg az olasz reneszánsz s a német humanizmus termékeit gyűjtötte a nürnbergi orvos különös előszeretettel. De nemcsak e korszak legjelentősebb képviselőit vette föl könyvtárába, hanem azon volt, hogy a humanista divattermékeket is lehető teljes aronzatban szerezzze meg gyűjteménye számára, a mi a humanistákra nézve különösen jellegzetes vonás».

Ime, röviden összefoglalva Stauber könyvének főbb eredményei. A reneszánsz egyik legérdekesebb korszakába kapunk e munka útján bepillantást s teljesen osztjuk Grauert tanár őszinte bánatát, hogy a nagy tudású szerzőnek oly korán kellett sírba szállania.

Dr. Gulyás Pál.